

GENDER YONDASHUVI ASOSIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOIYLASHTIRISHGA YO'NALTIRILGAN PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHNING NAZARIY ASOSLARI

Sharifzoda Sardorbek O'razboy tabib o'g'li

Ma'mun universiteti rektor v.b., Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

<https://orcid.org/0000-0003-4733-8204>

Annotatsiya: Ta'lim sohasida gender yondashuvining paydo bo'lishidan oldin shaxsiy yondashuv tushunchalari va pedagogik bilimlarning tabiati, o'quv jarayonining yaxlitligi, ta'limning shaxsiy rivojlanish funktsiyalari kabi fundamental pedagogik tadqiqotlar tizimi paydo bo'ldi. Shu munosabat bilan shuni ta'kidlash kerakki, mahalliy pedagogika fani allaqachon pedagogik jarayonning nazariy va uslubiy asoslarini gender yondashuvini hisobga olgan holda ishlab chiqish va gender pedagogikasini yangi bilim sohasi sifatida qurish muammosini hal qilishga kirishdi. Mazkur maqolada gender yondashuvi asosida o'quvchi-yoshlarni ijtimoiylashtirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatga tayyorlashga doir ilmiy munozara yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, pedagogik faoliyat, gender yondashuvi, ijtimoiylashuv, kasbiy ta'lim, tadqiqot, gender.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПОДГОТОВКИ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, НАПРАВЛЕННОЙ НА СОЦИАЛИЗАЦИЮ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА

Шарифзода Сардорбек Ғразбой табиб ўғли

Исполняющий обязанности ректора Университета Мамун Доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

Аннотация: До появления гендерного подхода в сфере образования существовала система фундаментальных педагогических исследований, таких как понятия личностного подхода и природы педагогических знаний, целостности образовательного процесса, функций личностного развития образования. появился. В связи с этим следует отметить, что наука местная педагогика уже приступила к решению проблемы разработки теоретико-методологических основ педагогического процесса с учетом гендерного подхода и построения гендерной педагогики как новой области знаний. В данной статье представлена научная дискуссия о подготовке студентов к педагогической деятельности, направленной на социализацию, на основе гендерного подхода.

Ключевые слова: Система образования, педагогическая деятельность, гендерный подход, социализация, профессиональное образование, исследования, гендер.

THEORETICAL PRINCIPLES OF PREPARATION FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY DIRECTED TO THE SOCIALIZATION OF STUDENTS BASED ON THE GENDER APPROACH

Sharifzoda Sardorbek O'razboy tabib o'g'li

Acting rector of Mamun University Doctor of philosophy in pedagogical sciences, associate professor

Abstract: Before the emergence of the gender approach in the field of education, a system of fundamental pedagogical research such as the concepts of personal approach and the nature of pedagogical knowledge, the integrity of the educational process, and the functions of personal development of education appeared. In this regard, it should be noted that the science of local pedagogy has already begun to solve the problem of developing the theoretical and methodological foundations of the pedagogical process taking into account the gender approach and building gender pedagogy as a new field of knowledge. This article presents

a scientific discussion on the preparation of students for pedagogical activities aimed at socialization based on the gender approach.

Key words: Educational system, pedagogical activity, gender approach, socialization, professional education, research, gender

Kirish. Gender yondashuvining mohiyatini keng ma'noda, bir tomondan, «madaniyatning ob'ektiv bo'lmagan belgisi» deb ta'riflash mumkin, uning mohiyati nafaqat jamiyatning ikkala ijtimoiy gender guruhining manfaatlarini hisobga olish, balki maxsus chora-tadbirlarni yaratish va amalga oshirishdan iborat, boshqa tomondan, «jamiyatda sodir bo'layotgan hodisalar, erkak va ayol populyatsiyalariga turlicha ta'sir qiladi, ularning teng bo'lmagan reaksiyalarini keltirib chiqaradi».

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. L. V. Shtileva ta'limdagi gender yondashuvining maqsadini jinsga qarab shaxs salohiyatini rivojlantirishning an'anaviy madaniy cheklovlarini dekonstruksiya qilish, pedagogik o'zaro ta'sir jarayonida qiz va o'g'il bolalarning qobiliyatlarini maksimal darajada anglash va ochib berish uchun sharoit yaratish sifatida ko'rsatadi (L. V. Shtileva)[8; B.7.]. S. L. Rikovning ta'kidlashicha, ta'limda gender yondashuvini amalga oshirish-bu rivojlanish va tarbiyada bolaning shaxsiyati va individualligini jinsning an'anaviy doirasidan ustun qo'yish demakdir. Ta'limdagi gender yondashuvi egalitarizm asosida gender rollarning o'zaro ta'sirini jinsidan qat'i nazar, shaxsning teng huquq va imkoniyatlari printsipli sifatida uyg'unlashtirishni o'z ichiga oladi. I. V. Kostikova, A. V. Mitrofanova maktab doirasida gender yondashuvining amalga oshirilishini «bolaning shaxsiyatining muvaffaqiyatli rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan stereotiplarni yengib o'tish, bolaning xatti-harakati kerak bo'lganda o'zini tutish zaruratidan ko'ra, uning shaxsiy moyilligiga ko'proq bog'liq bo'lishiga e'tibor qaratish» orqali tasvirlaydi[2; B.70.].

A. V. Mudrikning so'zlariga ko'ra, ta'limdagi gender yondashuvi bugungi kunda bir qator sabablarga ko'ra dolzarbdir: «birinchidan, bizda kadrlar va ushbu kadrlar tomonidan amalga oshiriladigan shaxs va tarbiya tushunchalari, ya'ni inson va uning tarbiyasi to'g'risida ongsiz, yashirin g'oyalar tufayli umuman ta'lim tizimini feminizatsiya qilish mavjud. Ikkinchidan, biz erkaklarni feminizatsiya qilish va ayollarni erkaklashtirishning umumiy jarayonini yyengib o'tmasligimiz, balki cheklashimiz, boshqarishimiz kerak. Uchinchidan, ijtimoiy ta'limdagi gender yondashuvi oilaviy feminizatsiya uchun qandaydir kompensatsiya bo'lishi mumkin. To'rtinchidan, ijtimoiy tarbiyada gender yondashuvini amalga oshirish, o'z - o'zidan paydo bo'ladigan jinsiy aloqaning salbiy tomonlarini qandaydir tuzatishga umid qilish imkonini beradi[3; B.59.]. Bundan tashqari, maktab ta'limi o'quvchilarning jinsiga nisbatan befarq.

So'nggi yillardagi pedagogik tadqiqotlarida ushbu kontseptsianing bir qator talqinlari ham aniqlandi. E. N. Kamenskayaning fikricha[4; B.220.], pedagogikada gender yondashuvi pedagogik faoliyatdagi uslubiy yo'nalish bo'lib, u o'zaro bog'liq tushunchalar, g'oyalar va harakat usullari tizimiga tayanib, gender o'zini o'zi bilish, o'zini o'zi qurish va o'zini o'zi anglash jarayonlarini ta'minlash va qo'llab-quvvatlashga imkon beradi. Bolaning shaxsiyati, uning noyob individualligini rivojlantirish. Ta'limdagi gender yondashuvi deganda bolaning jinsiga qarab individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitish va tarbiyalashga shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning tarkibiy qismlaridan birini tushunishni taklif qiladi va shu asosda ta'lim va tarbiyaning mazmuni, shakllari va usullarini aniqlashni, shaxsni rivojlantirishga qaratilgan qulay (gender qulay) ta'lim muhitini yaratishni nazarda tutadi. O. A. Konstantinova[5; B.174.] ta'limga gender yondashuvini o'quvchilarga o'ziga xos individual xususiyatlar bilan o'zini namoyon qilish va jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi va jinsga asoslangan ijtimoiy identifikatsiyani ta'minlaydigan ijtimoiy tajribani o'zlashtirish imkoniyatini beradigan o'quv jarayonini tashkil etish sifatida shakllantiradi. O'quv jarayonidagi gender yondashuvini dialektik usullardan biri sifatida bu ikkala jinsdagi o'quvchilarga alohida yondashuvni, o'qituvchining o'g'il va qizlarning birgalikdagi ta'limida qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha ishini o'z ichiga oladi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish biz o'rganayotgan kontseptsianing quyidagi ta'rifini shakllantirishga imkon beradi. Maktab o'quvchilarini o'qitishda gender yondashuvi

o'quvchilarning gender xususiyatlarini hisobga olgan holda qobiliyatlarini to'liqroq ochib berish uchun o'quv jarayonini tizimli ravishda o'zgartirishni anglatadi.

Muhokama. O'quv jarayonining tizimli o'zgarishi haqida gapirganda, biz ko'plab omillarning o'zgarishini nazarda tutamiz: ta'limning mazmuni, usullari, shakllari va vositalari, o'quv jarayonini tashkil etish, pedagogik aloqa va boshqalar, shuningdek, biz o'quvchilarni tarbiyalash, bolalarning xatti-harakatlariga ta'siri haqida unutmasligimiz kerak, turli jinsdagi o'quvchilarning imkoniyatlari va qobiliyatlari to'g'risida gender stereotiplari.

Gender yondashuvi asosida o'quv jarayonini tashkil etish «o'g'il - qiz» qarama-qarshi pozitsiyasiga asoslanmasligi kerak, lekin erkak yoki ayol omboriga, fikrlash tarziga va boshqa gender xususiyatlariga qarab o'quvchilarning motivlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda tashqi sharoitlarni yaratish jarayoni sifatida qaraladi.

Biz O. A. Konstantinova[5; B.48.] tomonidan bildirilgan fikrga qo'shilamiz, agar gender yondashuvi quyidagi variantlarda namoyon bo'lsa, o'rganish strategiyasi sifatida qaralishi mumkin:

barcha fanlardan dars berishda talabalarning gender o'ziga xosligini hisobga olishda; o'quv maqsadlari va usullarini, o'quv materiallarini, o'quv tezligini, talab qilinadigan ishlash darajasini o'zgartirishda;

talabalarga o'quv profilini, dasturini, topshiriq variantlarini va boshqalarni tanlashda.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, o'qitishda gender yondashuvi «yarim rolli ta'lim», «ta'limni dividendlashtirish» va «tabaqalashtirilgan yondashuv» kabi tushunchalar uchun sinonim qator emas, ammo ta'limdagi belgilangan yondashuvlarni o'zaro istisno qilmaydi, faqat boyitadi va to'ldiradi. Agar gender rolni o'rganish takomillashtirishga, birinchi navbatda ayol / erkak individualligini ta'kidlashga qaratilgan bo'lsa, unda gender yondashuvi kengroq tabiiy-majoziy va ijtimoiy jihatdan aniqlangan haqiqatni nazarda tutadi, chunki gender bilan bir xil emas. I. E. Sentning fikriga ko'ra[6; B.192.], individuallashtirish «o'quv jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini, uning barcha shakllari va usullarida, qaysi xususiyatlar va qay darajada hisobga olinishidan qat'i nazar, hisobga olish»dir va farqlash deganda «talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda hisobga olish» tushuniladi. Talabalar alohida o'qitish uchun har qanday xususiyatlar asosida guruhlanadi, odatda bu holda o'qitish bir nechta turli xil o'quv dasturlari bo'yicha amalga oshiriladi. Shu bilan birga, «farqlash» atamasi ko'pincha tor ma'noda, maktabni oqimlarga bo'lish, ba'zan esa o'g'il va qizlar uchun maxsus maktablar va sinflarni shakllantirish sifatida qo'llaniladi. Garchi ta'limning tarixiy nuqtai nazaridan o'g'il va qizlarni - ayollar gimnaziyalari, erkaklar litseylari va boshqa ta'lim muassasalarini jinsiy jihatdan ajratish va tarbiyalash an'anasi allaqachon mavjud edi.

Pedagogik yo'nalish sifatida o'qitishda gender yondashuvini o'quvchilarning gender xususiyatlari asoslarini bilmasdan tasavvur qilib bo'lmaydi. O'qituvchilar har doim ham o'g'il bolalar va qizlarning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda talabalar bilan pedagogik o'zaro ta'sir o'tkazish jarayonini qura olmaydilar, balki «o'rtacha, jinssiz» talabaga ko'proq e'tibor qaratadilar, bu esa ta'lim va tarbiya muammolarining manbayiga aylanadi. Gender xususiyatlari nafaqat erkak va ayol vakillarining xarakterli, o'ziga xos xususiyatlari va xususiyatlari, balki umumiy ijtimoiy-jinsiy rollar va jamiytdagi muayyan jinsga xos xatti-harakatlar dasturlari. Boshqacha qilib aytganda, erkak va ayol vakillarining biologik, fiziologik, ijtimoiy-madaniy, psixologik-pedagogik xususiyatlari gender deb ataladi, bu inson yaxlitligidagi turli omillarning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi. Biz ba'zi umumlashtirilgan ma'lumotlarni o'zaro bog'laymiz va ularni 1-jadvalda taqdim etamiz.

1-jadval.

Genderning o'ziga xos xususiyatlari		
Taqqoslash parametrlari	O'g'il bolalar	Qizlar
1	2	3
Neyropsikologik xususiyatlar		
Miya yarim sharlarining o'ziga xos xususiyatlari	Ular ijodkorlikka moyillikni, kognitiv jarayonlarning o'ziga xos majoziy xususiyatini ta'minlaydigan yanada rivojlangan o'ng yarim sharga ega.	Mavhumlik va umumlashtirishga moyillikni ta'minlaydigan chap yarim sharning yanada rivojlangan, og'zaki va mantiqiy tabiati.

Yarim sharlarning funksiyalari	O'ng yarim shar-vizual va musiqiy tasvirlarni, shakllarni, ob'ektlarning tuzilishini tan olish, tahlil qilish; mavhum fikrlash uchun javobgardir.	Chap yarim shar so'zlar, shartli belgilar va belgilar bilan ishlaydi; nutq, yozish, hisoblashni tartibga solish uchun javobgardir.
Ijtimoiy-psixologik xususiyatlar		
Xarakterning o'ziga xos xususiyatlari va shaxsiy xususiyatlari	Katta hissiy cheklov, odamlar bilan munosabatlar yuzaki, o'ziga xosdir. Balog'at davrida-marginallar: rollarni aralashtirish sindromiga moyil. Ob'ektning batafsil, aniq, yorqin tasviri o'ziga xosdir; muloqotning majoziy turi (o'rganilayotgan narsaning mohiyatiga (butunligiga) e'tibor); og'zaki ma'lumot majoziy ma'lumot bilan qo'llab-quvvatlanishi kerak. Dürütüllük; qiziquvchanlik; yangi hissiyotlarga intilish; ammo xatti-harakatlarni o'zboshimchalik bilan tartibga solish va mavhum toifalar bilan ishlashdagi qiyinchiliklar. Ular jismoniy va aqliy kuchlarning juda yuqori, ammo qisqa muddatli kuchlanishiga qodir.	Odanning o'zi, shaxslararo munosabatlar e'tiborni tortadi. Ular "boshqalarni" maqsad emas, balki vosita sifatida ko'rishlari mumkin. Bolaligidan "ayol" roli va maqsadiga nisbatan barqarorroq va qat'iyroq. Kognitiv jarayonlarda vositachilikni afzal ko'rish; og'zaki aloqa turi (eshitish xotirasiga e'tibor). Yuqori nazorat; introvert va mas'uliyat; temperament va xarakter sohasida bevosita qiziquvchanlik; idrok va xotiraning aniqligi. Ko'proq majburiy, mas'uliyatli, sabrli.
Tengdoshlar guruhidagi munosabatlar	Kompaniyalar ko'proq, qat'iy nizomga, munosabatlarning ma'lum bir ierarxiyasiga bo'ysunadi. Do'stlikda hamkorlik ustunlik qiladi.	Qizlarda begonalar uchun yopiq bo'lgan dyadlar va triadalar ustunlik qiladi. Do'stlikning o'ziga xos xususiyati-do'stona aloqalarning psixologik boyligi.
Qarama-qarshi jins bilan munosabatlar	Qarama-qarshi jinsning e'tiborini hukm mantig'i, jismoniy e'chillik va jasorat, amaliy masalalarda mahorat bilan jalb qiladi, garchi ba'zida ular uyatchan va uyatchan bo'lishi mumkin.	Qizlar koketizmning e'tiborini jalb qilish usuliga ega. Yigitlar bilan muloqotda ular o'zlarini kamroq cheklangan his qilishadi. Qarama-qarshi jinsdagi e'tiborni o'zlashtirishda raqobat.
Kasbga munosabat	Shaxsiy darajada o'z kasbida o'zini tasdiqlashga qiziqish. Manipulyatorlarga qaraganda ko'proq aktualizatorlar. Ular xavfli elementlar bilan, qat'iy bo'lmagan harakatlar dasturi bilan ishlashga qodir (uskunalarni ta'mirlash va boshqalar).	Faoliyatda ko'proq ehtiyotkor va ehtiyotkor, nozik, monoton, mashaqqatli ish qobiliyatiga ega (soat yig'ish, to'qish va boshqalar). Boshqarishdan ko'ra ko'proq itoat qilishga tayyor.

Xarakterning o'ziga xos xususiyatlari va shaxsiy xususiyatlari Katta hissiy cheklov, odamlar bilan munosabatlar yuzaki, o'ziga xosdir. Balog'at davrida-marginallar: rollarni aralashtirish sindromiga moyil. Ob'ektning batafsil, aniq, yorqin tasviri o'ziga xosdir; muloqotning majoziy turi (o'rganilayotgan narsaning mohiyatiga (butunligiga) e'tibor); og'zaki ma'lumot majoziy ma'lumot bilan qo'llab-quvvatlanishi kerak. Dürütüllük; qiziquvchanlik; yangi hissiyotlarga intilish; ammo xatti-harakatlarni o'zboshimchalik bilan tartibga solish va mavhum toifalar bilan ishlashdagi qiyinchiliklar. Ular jismoniy va aqliy kuchlarning juda yuqori, ammo qisqa muddatli kuchlanishiga qodir. Odanning o'zi, shaxslararo munosabatlar e'tiborni tortadi. Ular «boshqalarni» maqsad emas, balki vosita sifatida ko'rishlari mumkin. Bolaligidan «ayol» roli va maqsadiga nisbatan barqarorroq va qat'iyroq. Kognitiv jarayonlarda vositachilikni afzal ko'rish; og'zaki aloqa turi (eshitish xotirasiga e'tibor). Yuqori nazorat; introvert va mas'uliyat; temperament va xarakter sohasida bevosita qiziquvchanlik; idrok va xotiraning aniqligi.

Ko'proq majburiy, mas'uliyatli, sabrli.

Tengdoshlar guruhidagi munosabatlar kompaniyalar ko'proq, qat'iy nizomga, munosabatlarning ma'lum bir ierarxiyasiga bo'ysunadi. Do'stlikda hamkorlik ustunlik qiladi. Qizlarda begonalar uchun yopiq bo'lgan dyadlar va triadalar ustunlik qiladi. Do'stlikning o'ziga xos xususiyati-do'stona aloqalarning psixologik boyligi.

Qarama-qarshi jins bilan munosabatlar qarama-qarshi jinsning e'tiborini hukm mantig'i, jismoniy epchillik va jasorat, amaliy masalalarda mahorat bilan jalb qiladi, garchi ba'zida ular uyatchan va uyatchan bo'lishi mumkin. Qizlar koketizmning e'tiborini jalb qilish usuliga ega. Yigitlar bilan muloqotda ular o'zlarini kamroq cheklangan his qilishadi. Qarama-qarshi jinsdagi e'tiborni o'zlashtirishda raqobat.

Kasbga munosabat shaxsiy darajada o'z kasbida o'zini tasdiqlashga qiziqish. Manipulyatorlarga qaraganda ko'proq aktualizatorlar. Ular xavfli elementlar bilan, qat'iy bo'lmagan harakatlar dasturi bilan ishlashga qodir (uskunalarni ta'mirlash va boshqalar). Faoliyatda ko'proq ehtiyotkor va ehtiyotkor, nozik, monoton, mashaqqatli ish qobiliyatiga ega (soat yig'ish, to'qish va boshqalar). Boshqarishdan ko'ra ko'proq itoat qilishga tayyor.

Keling, biz ta'kidlagan maktab o'quvchilarining gender xususiyatlari haqida batafsilroq to'xtalamiz. Aytish mumkinki, bolaligida o'g'il bolalar qizlarga qaraganda «o'ng yarim sharda» bo'lishadi, lekin yoshi bilan ularning funksional rivojlanish darajasi bo'yicha chap yarim shar etakchilik qila boshlaydi, erkaklar ayollarni ortda qoldirib, ayollarga qaraganda «chap yarim sharda» bo'lishadi. L. I. Stolarchuk o'z qo'llanmasida ta'kidlaganidek: «hamma narsani tarbiyalaydi-odamlar (ota-onalar, o'qituvchilar, tengdoshlar va tengdoshlar), narsalar, hodisalar, adabiyot, san'at, ommaviy axborot vositalari, tasodifiy kuzatuvlar va boshqalar.» Ijtimoiylashuv jarayoni va gender rollarni shakllantirish maktabdan ancha oldin boshlanadi, masalan, ota-onalar yangi tug'ilgan o'g'il va qizlarga nisbatan turlicha munosabatda bo'lib, ularga teng bo'lmagan talablarni qo'yadilar. Hayotlarining birinchi oylaridan boshlab bolalar turli xil o'yinchoqlar olishadi, turli xil tajribalarni boshdan kechirishadi, jinsi va jinsi stereotiplariga muvofiq harakat qilishga harakat qilishadi va o'rganadilar. Qizlar onalar va ularning atrofidagi ayollarni, o'g'il bolalar esa otalar va erkaklarni nusxalashadi. Yoshligidan bola nafaqat o'z jinsiga qarab kiyim tanlashni, balki «jinsga mos keladigan» xatti-harakatlarni ham tanlaydi. D. Blok [1; B.170.] ham shunga o'xshash xulosalar chiqaradi o'g'il bolalarga haqiqatni bilish uchun ko'proq imkoniyatlar va har qanday muammolarni hal qilishda mustaqillikning namoyon bo'lishi uchun bir qator usullar (ham aniq, ham yashirin) mavjudligini ta'kidlab, qizlar ustidan yanada qat'iy nazorat amalga oshiriladi va ularning mustaqilligi cheklangan. O'g'il bolalar va qizlar ushbu ijtimoiy kontekstlarning jiddiy ta'sirini boshdan kechirishadi, shuning uchun ular atrofdagi dunyoni, voqelikni boshqacha qabul qilishadi va u bilan o'zaro aloqada turli strategiyalarni tanlashadi.

Natijalar. Psixologik nuqtai nazardan jinsiy farqlanishning mohiyati, bir tomondan, jinsiy aloqa bilan bog'liq ma'lum psixologik xususiyatlarning mavjudligi haqiqati, boshqa tomondan, bu xususiyatlarni olish jarayoni, ya'ni shaxsning psixologik jinsini shakllantirish ma'lum bir madaniyat tarixi (sotsiogenezi) va har bir insonning individual tarixi (ontogenezi) kontekstida sodir bo'ladi. Oilada olingan gender farqlarining birinchi namoyon bo'lishi keyinchalik o'qituvchilarning munosabati va maktab o'quv jarayoni ta'siri ostida kuchayadi. Maktabda o'qish o'quvchiga muayyan me'yor va xulq-atvor qoidalarini belgilaydi, o'g'il va qizlarning o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashtirishga yordam beradi. Erkaklar va ayollarda qobiliyatlarning farqlanishiga olib keladigan omillar orasida quyidagilar ham ajralib turadi:

- bolaning tashqi dunyo bilan o'zaro munosabati jarayonida ichkilashtiriladigan va keyinchalik motivatsiya, qadriyatlar tizimi, o'ziga bo'lgan ishonch darajasiga ta'sir qiladigan ba'zi an'analar va madaniy xususiyatlar;

- ota-onalar va o'qituvchilarning bolalarga stereotipik gender rollar, «erkak» va «ayol» xulq-atvor turlari, «erkak» va «ayol» kasblari to'g'risida takliflar berish bilan bog'liq xatti-harakatlari.

Maktab uchun dolzarb muammolardan biri bu erkaklar ta'sirining yetishmasligi bo'lib, bu o'quvchilarga, ayniqsa o'g'il bolalarga ta'sir qiladi. Aynan shu narsa erkaklarning feminizatsiyasi va ayollarning erkaklashuvini tushuntirishi mumkin. Zamonaviy ayollarning

ozodligi, ularning ishlab chiqarish va ijtimoiy hayotning barcha sohalarida teng ishtiroki, mustaqil moliyaviy ahvoli va oilaviy hayotda yetakchilik nafaqat ijobiy xususiyatlarga, balki jiddiy salbiy xususiyatlarga ham ega. Shunday qilib, o'g'il bolalar bu hodisani odatdagidek qabul qilishlari mumkin, qizlar, onalar yelkasiga kuch, chidamlilik va mas'uliyatni talab qiladigan ishni topshirishga tayyor. Sotsiologik ma'lumotlarga ko'ra, ta'lim maktablari o'qituvchilari orasida ayollar ustunlik qiladi (85,7%), kasb-hunar maktablari o'qituvchilari orasida ayollar 60%, texnik maktablarda ayollar ulushi 66% ni tashkil qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, kadrlar feminizatsiyasi talabalarga qo'yiladigan talablarni feminizatsiyalashga, o'g'il bolalarga «ayol bosimi» ni ta'minlashga olib keldi. G. M. Breslav va B. I. Xasan[7; B.174.] maktab davrini o'qituvchilarning jinsi, birinchi navbatda, faoliyat mazmuni va shakllaridagi erkak namoyon bo'lishi bilan kurashish davri deb ta'riflaydi.

Pedagogik ta'lim sohasi misolida maktab o'quvchilarini o'qitishda gender yondashuvini amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlarini ko'rib chiqish, uning asosiy maqsadi o'quvchilarni bozor iqtisodiyoti sharoitida mustaqil mehnat faoliyatiga tayyorlashdir. Maktab o'quvchilarining ta'limning o'ziga xos xususiyati uning amaliy yo'nalishi bo'lib, o'quv dasturi bo'yicha mahsulot ishlab chiqarishga o'rtacha o'quv vaqtining yarmidan ko'pi (75%) ajratiladi. Bundan tashqari, texnologiya bo'yicha o'qitish amalga oshiriladi:

- qo'shma-bitta dastur bo'yicha 1 dan 4 sinfgacha, bir xil mehnat ob'ektlarini yaratishda bitta o'qituvchi rahbarligida;

- alohida - 5 dan 8 sinfgacha (qizlar o'g'il bolalardan alohida), bu alohida o'quv va tematik rejalarni, turli xil mehnat ob'ektlarini, turli xil (gender bo'yicha) o'qituvchilarni oldindan ko'rib chiqadi;

- qo'shma — ushbu o'quv yurtining yagona tuzatilgan dasturi bo'yicha 9-11 sinflar, bitta o'qituvchi (erkak yoki ayol).

O'rta bo'g'inda o'qish davrida (5-7-sinflar) o'quvchi boshlang'ich sinfda bo'lgani kabi ibtidoiy bo'lmagan materiallarni qayta ishlash usullari bilan shug'ullanish qobiliyatiga ega bo'ladi, masalan, qog'ozni kesish va yopishtirish, konstruktorni yig'ish, lekin tegishli (ijtimoiy talabga ega), birlashtirilgan (materiallardan foydalanish) mehnat ob'ektlari, faol aks ettirishga majbur qiladi, funktsional va shuning uchun ta'lim qiymatiga ega. Turli xil materiallarni qayta ishlash qo'lda ishlov berish texnikasi bilan to'lib toshgan, bu talabadan o'g'il va qizdan doimiy ravishda o'zini o'zi boshqarish va o'z imkoniyatlarini anglashni talab qiladi. Bu ko'plab kasblarda talab qilinadigan qo'llarning nozik motorli ko'nikmalarini rivojlantirish nuqtai nazaridan ajralmas hisoblanadi.

Taqdim etilgan texnologik maktab ta'limi gradatsiyasi turli xil tashqi sharoitlarga qarab ko'plab variantlarga ega, masalan, qishloq kam ta'minlangan maktabining imkoniyatlari, o'quvchilar tomonidan sinflarning to'ldirilishi, o'quv dasturining maktab komponenti, muassasaning moddiy-texnik bazasi, o'qituvchilarning kasbiy darajasi va boshqalar.

Gender stereotiplarini aks ettiruvchi ta'lim mazmuni uning tashkiloti bilan to'ldiriladi. E. R. Yarskaya-Smirnova[9; B.296.] ta'kidlaganidek, yashirin o'quv rejasi yoki yashirin kun tartibi mavjud-bu, birinchi navbatda, muassasaning o'zini tashkil etish, shu jumladan ishdagi gender munosabatlari, o'qituvchilik kasbining gender tabaqalanishi. Ikkinchidan, bu fanlarning mazmunini, uchinchidan, o'qitish uslubini o'z ichiga oladi. Yashirin o'quv dasturining ushbu uchta o'lchovi nafaqat ijtimoiylashuv jarayonida gender stereotiplarini aks ettiradi, balki gender tengsizligini qo'llab-quvvatlaydi, erkak va dominantga ustunlik beradi va ayol va atipikni kam baholaydi.

Xulosa. Bizning fikrimizcha, ta'limning tavsiflangan mazmuni har ikki jinsdagi o'quvchilarning jinsi qiziqishlari, qobiliyatlari va kasbiy niyatlariga muvofiq kengaytirilishi va to'ldirilishi kerak. O'quvchilarni o'qitishda o'qituvchi, ular tomonidan umumiy mehnat va qisman maxsus bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni (o'quvchilarning jinsiga qarab) o'zlashtirishdan tashqari, maktab o'quvchilariga o'z qobiliyatlarini boshqa, «g'ayrioddiy» turdagi faoliyatda namoyon etish imkoniyatini berishi kerak, ya'ni go'yo talabalar «joylarni almashtirishlari» kerak. O'g'il bolalar uchun ma'lum bir faoliyat turining ijtimoiy ahamiyatiga e'tibor qaratish lozim, chunki ular o'z-o'zini anglashga ehtiyoj sezadilar. Qizlarni assimilyatsiya

jarayonining o'zi ko'proq jalb qiladi, darslar ular tomonidan fikrlashni rivojlantirish vositasi sifatida qaraladi, shuning uchun o'rganilayotgan fanlarning amaliy (hayotiy) ahamiyatini ko'rsatish kerak. Misol tariqasida, qizlar erkaklar ishini bajarishda o'z imkoniyatlarini sinab ko'rishadi: jigsa bilan arralash, o'ymakorlik, yoqish, mashinada ishlash, eng oddiy elektr zanjirlarini yig'ish va boshqalar, o'g'il bolalar esa o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish ishlarini bajaradilar: kiyim va poyafzallarga g'amxo'rlik qilish, kvartirani tozalash, ovqatlanish uchun stol dizayni va boshqalar. O'quv dasturi (o'g'il bolalar uchun variant) «uy madaniyati» bo'limini taqdim etadi, unda yuqorida tavsiflangan ba'zi amaliy ishlar aks ettirilgan, ammo faqat 5-sinf o'quvchilari uchun. Bunday nostandart texnologiya darslaridan dars miqyosida ham, individual uslubiy uslublar, dars bosqichlari shaklida ham foydalanish talabalarga tanlov erkinligini, o'z qobiliyatlarini ochib berish qobiliyatini, erkaklar (kasbda amalga oshirish, qiyin ish turlari) va ayollar (uy xo'jaligini yuritish) faoliyatining stereotiplaridan voz kechishni ta'minlaydi, bu esa kelajakda ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Блок, Дж. Х. Влияние дифференцированной социализации на развитие личности мужчин и женщин [Текст] / Дж. Х. Блок // Практикум по социальной психологии. — СПб. : Изд-во «Питер», 2000. — С. 168-181. — ISBN 5-8046-0101-6.
2. Костикова, И. В. Перспективы гендерного образования в России : взгляд педагога [Текст] / И. В. Костикова, А. В. Митрофанова, Н. В. Тулина // Высшее образование в России. - 2001. — № 2. — С. 68-75. - ISSN 0869-3617.
3. Мудрик, А. В. Психология и воспитание [Текст] / А. В. Мудрик. - М. : МПСИ, 2006. - С. 57-70. - ISBN 5-89502-604-4.
4. Каменская, Е. Н. Гендерный подход в педагогике [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук / Е. Н. Каменская. - Ростов-на-Дону, 2007. — 220 с.
5. Константинова, О. А. Гендерный подход к обучению школьников [Текст] : дис. ... канд. пед. наук / О. А. Константинова. — Саратов, 2005. - 174 с.
6. Унт, И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения [Текст] / И. Э. Унт. -М. : Педагогика, 1990. - 192 с. - ISBN 5-7155-0285-3.
7. Хасан, Б. И. Полиобразование. Анализ конфликтов половозрастной идентификации [Текст] / Б. И. Хасан, Г. М. Бреслав. - Красноярск, 1996. - 174 с.
8. Штылева, Л. В. Институционализация гендерного подхода [Текст] / Л. В. Штылева // Высшее образование в России. — 2004. - № 10. — С. 143—146. - ISSN 0869-3617.
9. Ярская-Смирнова, Е. Р. Гендерное неравенство в образовании : понятие скрытого учебного плана [Текст] / Е. Р. Ярская-Смирнова // Гендерные исследования. - 2001. - № 5. - С. 295-301.
10. Sharifzoda, S. (2023). Pedagogical and psychological directions of preparing professional activities for the socialization of future teachers on the basis of a gender approach. Development and innovations in science, 2(11), 22-28.
11. Sharifzoda, S. O. Pedagogical conditions for the organization of gender based training Innovative research in modern education. Hosted from Toronto, Canada30, 4.
12. Ugli, S. S. O. R. T. (2023). Theoretical principles of preparing future teachers for the professional-pedagogical activity directed to the socialization of students on the base of a gender approach. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(11), 162-166.
13. Sharifzoda, S. (2023). Bo'lajak o'qituvchilarni gender yondashuv asosida ijtimoiylashtirishga yo'naltirilgan kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashga oid nazariy yondashuvlar. Молодые ученые, 1(18), 10-15.